

Lärohandledning/studiehandledning för

MAKTEN ÖVER MATEN

Hur kan man undervisa om och diskutera svåra frågor som globalisering, barnarbete, djurfabriker, företagsmakt och konsumentmakt? Ett sätt är att utgå från maten som vi äter och förhåller oss till dagligen. Då är *Makten över maten* ett utmärkt hjälpmedel. Det är en bok om vem som styr över maten, hur den produceras och hur vi som konsument och medborgare kan bidra till en rättvisare och miljövänligare värld.

Makten över maten är lämplig för gymnasiet men kan också användas på högskolan. Med hjälp av denna lärohandledning kan man enkelt lägga upp temastudier med boken som grundmaterial. Vissa delar av boken finns också på hemsidan www.mudimums.se

Lärohandledningen innehåller diskussionsfrågor till olika delar i boken samt aktivitetstips och fördjupningstips.

Makten över maten kan användas i samhällskunskap men anknyter också till miljökunskap, ekonomi, hemkunskap, etik och andra ämnen. Den är lämplig för ämnesövergripande temastudier. Boken kan läsas i sin helhet eller användas som uppslagsbok.

En möjlighet är att låta de studerande läsa hela eller delar av *Makten över maten* och diskutera de olika delarna. En annan är att efter en inledande föreläsning och diskussion dela upp klassen i grupper som under en eller några lektioner fördjupar sig i teman som de senare redovisar muntligt eller i en enkel utställning. Teman kan vara t ex:

- Vad är konsumentmakt?
- Matens påverkan på miljö och rättvisa
- ICA, Coop och Lidl- någon skillnad?
- Lågprismat –till vilket pris?
- Krav och Rättvisemärkt
- McDonalds och CocaCola- om multinationella bolag
- Bondens egen marknad, Svenskt Sigill
- Genmanipulerad mat- varför det?
- Vem styr över och hur produceras egentligen:
 - Bananer och annan frukt
 - Choklad och kaffe
 - Ägg och kyckling
 - Mjölks- och köttprodukter

Den som har mer tid kan även låta de studerande ta kontakt med företag, organisationer och konsumenter. T ex genom att intervjua butiksföreståndare, lantbrukare, kunder i affärer och att ringa eller maila till miljö- och konsumentorganisationer.

Ofta finns engagerade föräldrar eller andra kunniga i närområdet som kan intervjuas eller komma och prata om t ex Rättvisemärkt.

Temana i *Makten över maten* är precis som verkligheten ibland upprörande. Det faktum att barn utnyttjas som slavar på kakaoplantager eller att ägg fortfarande produceras i djurfabriker kan skapa oro och ilska hos barnen. Det är ingen anledning att sopa frågorna under mattan, däremot kan det vara viktigt att ge tid för reflexion och tydligt lyfta fram de alternativ som finns.

Makten över maten är en bok som tar tydlig ställning. Den tar ställning för demokrati, miljö och global rättvisa. Utgivaren Miljöförbundet Jordens Vänner menar att de stora multinationella företagens ökade makt hotar dessa värden. Genom att köpa upp mindre konkurrenter, flytta tillverkning dit det är billigast och sälja sina varor på en global marknad har stora företag gjort sig allt mäktigare. Kraft Foods som äger Marabou har mer ekonomisk makt än 138 av världens länder.

Boken syftar inte till att moralisera över den som köper de stora bolagens produkter. I dagens Sverige är det svårt att leva utan "multisarna". Syftet är att öka kunskapen om vem som har makten över maten så att man kan ställa krav på företagen. Som ensam kund känner man sig maktlös, men genom samarbete mellan konsumentrörelser eller medborgare så ökar möjligheten att påverka.

För den som vill få frågan om de stora bolagens makt över maten belyst ur andra perspektiv kan studier med *Makten över maten* självklart kombineras med material från företagen själva, butikskedjorna och så vidare. De har ofta policies i etiska frågor på sina hemsidor.

Instuderingsfrågor och fördjupningsförslag till de olika kapitlen i *Makten över maten*:**>> Vadå MudiMums s 11-15**

Vad menas med begreppet MudiMums? Vilka lanserade begreppet?
Vilka argument tas upp mot multinationella bolag och djurindustrier? Vad tycker du om dessa? Vad uppmanas vi som konsumenter att göra?

Fördjupning: Läs om de som startade MudiMums på s 17-22
Varför lanserade de begreppet och hur ser de på vad som hänt sedan dess?
MJV talar ofta om "rättvist miljöutrymme" vad innebär det? Kolla www.mjv.se

Om ni har mer tid: Gå ut i butiker på din hemort och intervju människor hur de ser på frågan om multinationella bolags makt över maten och hur de ser på djurindustrier.

>> Lantbrukskooperationen s 23-29

Vad innebär begreppet lantbrukskooperation?
Vilka bolag och varor ägs av de svenska bönderna?
Hur har lantbrukskooperationen förändrats under senare tid?
Vilken policy har de när det gäller t ex Genmanipulerad mat?

Fördjupning: Kolla på hemsidor tillhörande t ex Arla, Swedish Meats, LRF, Naturskyddsföreningen och Konsumenter i Samverkan. Redovisa de olika parternas synpunkter.

Om ni har mer tid: Besök LRF (Lantbrukarnas Riksförbund) och någon bonde i din hembygd. Eller besök ett mejeri eller slakteri ägt av lantbrukskooperationen.

>> Livsmedelskedjorna s 30-37

Vilka butikskedjor är störst i Sverige?
Hur har butikernas inriktning förändrats under senare tid?
Vilken inställning har kedjorna till miljö och rättvisefrågor?
Vad är för- och nackdelarna med lågprisbutikerna?
Vilka för- och nackdelar finns det med butikernas egna märken som Willys, Eldorado och Euroshopper?

Fördjupning: Läs hemsidor för ICA, KF, Lidl m fl, tala med någon i deras butiker.
Diskutera: Vad tycker du och dina föräldrar om lågpriskedjorna?

Om ni har mer tid: Gör enkäter med människor på någon arbetsplats: Vilka butiker handlar de i och varför? Kan de tänka sig att betala mer för att få kvalitet och undvika t ex negativ miljöpåverkan? Tala också med cheferna på några utvalda butiker om dessa frågor.

>> Matens påverkan i andra länder s 39-49

Vilka varor som vi svenskar stoppar i oss påverkar andra länder mest?
Vad menas med det saknade miljömålet?

Hur och var odlas det kaffe som dricks i Sverige? Hur är förhållandena för dom som plockar kaffet?

I vilka områden i världen odlas det mycket kakao? Vilka problem för kakaoodlingarna med sig för människor och miljö?

Vilken är den stora skillnaden mellan Rainforest Alliance-märkningen och Rättvisemärkningen (se även sidan 71-72 och sidan 84)
Under vilka arbetsförhållanden jobbar fruktarbetarna?

Fördjupning: Kolla in hemsidor som www.antislavery.org www.rattvisemarkt.se och www.snf.se Diskutera om vi har något ansvar för vad vår mat ställer till i andra länder? Vad kan vi i så fall göra?

Om ni har mer tid: Besök ett kafferosteri, en fruktimportör eller en chokladtillverkare i din region. Tala med den ansvarige om vilket ansvar de tar för hur deras råvaror produceras.

>> **Djurindustri och äggproduktion s 52-56**

Äter vi mer eller mindre kött nu än för tio år sedan? Hur och var produceras det?

Finns det fiskarter som är hotade av utfiskning?

Hur ser det ut för hönorna i de svenska äggfabrikerna?

Vad händer med tupparna i äggproduktionen?

Fördjupning: Finns någon vegetarian eller vegan på din skola? Be dem komma och berätta om varför de inte vill äta kött. Är det bättre att äta KRAV-märkt kött? Studera frågan om djurfabriker på www.djurensratt.se och www.svenskfagel.se.

Om ni har mer tid: Besök ett hönseri, en äggproducent eller ett slakteri på er ort och tala om deras produktion.

>> **Multinationella företag s 57-66**

Vad menas med ett multinationellt bolag? Vilka är de stora livsmedelsföretagen i världen? Kan man undvika att handla från multisar? Välj två bolag och ta reda på mer samt diskutera deras policy.

Fördjupning: Kolla in hemsidor som kritiserar stora bolag och hur de själva svarar på kritiken. T ex www.mcspotlight.org och www.mcdonalds.se

Om ni har mer tid: Besök McDonalds eller om det finns något annat multinationellt bolag på din ort (som t ex Gevalia i Gävle). Intervjua deras chefer om hur de ser på sitt bolags makt och påverkan.

>> **Ta makten över maten s 70-88**

Vilka alternativ lyfts fram i boken? Har du hört talas om dessa varor, brukar din familj köpa dem? Varför/varför inte?

Vad menas med en livscykelanalys? Vilken miljöpåverkan ger vår mat enligt den?

Hur kan man få dagis och skolor att servera alternativ mat? Vilka hinder finns för det?

Vad innebär kampanjen mot Pressbyrån som nämns i boken?

Fördjupning: Kolla upp i vilken utsträckning Kravmärkta och rättvisemärkta produkter finns i butikerna där du bor. Finns Bondens egen marknad? Tala med några kunder om hur de ser på detta.

Om ni har mer tid: Kontakta Rättvisemärkt, Krav eller Bondens Egen marknad och ta reda på hur deras planer för er region ser ut? Besök eller bjud in en Kravbonde till klassen.

>> **Meena Raman s 6-10**

Vem är Meena Raman och vem representerar hon?

Vad i vårt sätt att leva menar hon att vi i de rika länderna måste börja ifrågasätta?

Fördjupning: Kolla in vad Miljöförbundet Jordens Vänner och Internationella Friends of the Earth arbetar med på hemsidorna www.mjv.se respektive www.foei.org

Miljöförbundet Jordens Vänner
Box 7048, 402 31 Göteborg

031 – 12 18 08 (tel.)
031 – 12 18 17 (fax)

www.mjv.se (internet)
info@mjv.se (epost)

